

VERLOSSING

3 december 1965

Goedenavond, vrienden.

Bij het begin van deze bijeenkomst wijs ik u, zoals gebruikelijk is te doen, op het feit dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn. Er wordt dan ook prijs op gesteld, indien u zelfstandig wilt nadenken over alles wat op deze avond zal worden besproken. Ons eerste onderwerp van deze avond gaf ik de titel:

VERLOSSING

Dit woord heeft voor vele mensen een zeer bijzondere betekenis, maar helaas wordt het als begrip maar al te veel in een zuiver religieus daglicht geplaatst. Ik hoop u op deze avond echter te doen inzien, dat het begrip verlossing nog heel iets anders kan zijn. Het drukt ook een vrijmaking uit, die niet gebonden is aan God of godsdienstige waarden alleen. Het is een begrip, dat in onszelf kan ontstaan, wanneer wij in onszelf alles, ook het overbodige, terzijde weten te zetten, om ons alleen tot het werkelijk noodzakelijke te beperken. Ik hoop dan ook, dat dit onderwerp uw goedkeuring zal kunnen wegdragen.

Ik hoop reeds duidelijk gemaakt te hebben, dat ik, al loopt het ook tegen kerstmis, toch verlossing niet alleen kan zien als iets, dat in verband staat met het kindeke in de kribbe en de kruisiging van onze Heer op Golgotha. Ik heb zelfs bezwaar tegen de wijze, waarop de verlossing meestal besproken wordt, omdat de mensen hierdoor te veel het idee krijgen, dat men in geen enkel geval zichzelf zal kunnen verlossen en zal moeten blijven wachten tot het ogenblik, dat iemand van buitenaf zal komen, om hen van hun kluisters te bevrijden. Daarbij komt dan verder nog, dat, door het verschuiven van een mogelijke verlossing naar geestelijke waarden of een hiernamaals, de meeste mensen er niet toe zullen komen zich te realiseren, wat de kluisters, die hen binden, nu eigenlijk wel zijn.

Laten wij echter de gangbare begrippen van verlossing even buiten beschouwing, dan zien wij reeds onmiddellijk, dat de mens de gevangene is van maatschappelijk heersende opvattingen. Men wordt geboren en opgevoed. Deze opvoeding krijgt men echter van mensen, die zeg maar tot 30 jaren oud zijn. In vele gevallen betekent dit, dat alles wat men als kind leert over "goed" en "kwaad", een moraal vormt, die bij de werkelijke eisen en behoeften van de eigentijd reeds rond 20 tot 30 jaren ten achter is. De ontwikkelingen op de wereld zijn immers verder gegaan, terwijl de in de ouders eenmaal gevestigde begrippen, veelal alleen uiterlijk, maar niet in wezen, zich aanpassen aan de eisen van het heden. Voordat het kind een eigen geweten heeft gevormd dat blijvende waarden bevat, is het tussen de 10 en 15 jaren oud, na deze leeftijd blijven de hoofdwaarden van het geweten en de moraal gefixeerd, zover dit het innerlijk leven betreffen zal. Met als gevolg, dat de meeste mensen op rijpere leeftijd rondlopen met maatstaven en gewetensvragen, die rond 45 jaren zijn achtergebleven bij de werkelijke omstandigheden en noodzaken van de stoffelijke wereld.

Het is duidelijk, dat men hierdoor steeds weer met de wereld in conflict zal komen. Een van de eerste banden, waarvan men zich zal moeten verlossen, is m.i. dan ook de onvrede, die men kent met eigen wezen en wereld, omdat men nu eenmaal opvattingen koestert, die in feite reeds lang tot het verleden behoren. In deze dagen bv., horen wij overal opvattingen en theorieën over moraal verkondigen, die ons aangenaam aandoen en waarvan wij aan de andere kant toch wel beseffen, dat zij niet helemaal meer passen in het kader van de nu heersende omstandigheden. Zo zal een ieder, die in deze dagen zich gelovig noemt, het in principe eens zijn met de stelling, dat een gelovige een sterke mate van gehoorzaamheid schuldig is aan zijn geestelijke leiders. Officieel zal men de mate, waarin dit gezag aanvaard moet worden, proberen te verminderen; in de praktijk houdt men zich aan dit gezag alleen nog, wanneer daaraan voor

het ik geen onaangenaamheden verbonden zijn. Wat tot schuldgevoelens voert, die men dan weer op anderen tracht te wreken.

Is er sprake van bijvoorbeeld een politieke partij, dan hoort men al snel: het goede lid van de partij heeft zich te onderwerpen aan de interpretatie, die de theoretici van de partij geven van het ideaal van de partij. Wat eveneens alleen monddienst zal zijn in vele gevallen en juist daardoor weer innerlijke strijd en gevoelens van onvrede in het Ik zal wekken. Het komt hier op hetzelfde neer. Men kan zich echter kennelijk van een - uiterlijk nog - aanvaarden van een gezag, dat men voor zich reeds lang verwerpt, niet losmaken. Het ergerlijke bij dit alles is, dat men openlijk zich nog steeds zal blijven bekennen tot idealen en stellingen, die men voor zich reeds lang tot het verleden heeft terug gewezen. Hierdoor oefent men ook op de omgeving een invloed uit, die met eigen belangen, vrede en geluk in strijd zal zijn.

Zo zal men bv. in Nederland vele sociale voorzieningen na streven, omdat men zich dit in het verleden tot doel heeft gekozen, zonder daarbij ook maar te willen nadenken over de vraag, of vele van deze eens zo belangrijk lijkende voorzieningen misschien reeds door de ontwikkelingen achterhaald zijn. Er zijn in deze dagen bepaalde voorzieningen werkelijk noodzakelijk. Ik denk hierbij o.m. aan voorzieningen voor de ouden van dagen, die niet in staat zijn zich te voren te wapenen tegen een wereld, waarin bv. de waarde van munteenheid steeds vermindert, zodat voor hen vaak gelijktijdig behoeften en prijzen stijgen. Daar is een zorgen vanuit de gemeenschap haast onvermijdelijk, zou ik menen. Aan de andere kant vraag ik mij af, of het nu nog wel zo noodzakelijk is, een ieder tegen alle kosten van ziekte te verzekeren. Een verzekering tegen ziekenhuis- en sanatoriumkosten acht ik noodzakelijk, daar de lasten van een langdurige ziekte anders voor de doorsnee mens niet te betalen zouden zijn. Maar zou men de eenvoudige kosten van eenvoudige verschaffingen en doktersbezoek niet minstens voor een deel zelf kunnen betalen? De meeste mensen hebben in deze dagen immers wel een inkomen, waarvan zij dit kunnen betalen. Door het voor velen geheel vrij zijn van alle medische zorg zal bovendien van vele artsen meer worden gevergd, dan zij eigenlijk op verantwoorde wijze kunnen presteren.

Men komt tot het noodzakelijk verklaren van deze en dergelijke maatregelen, doordat men nog steeds uitgaat van het beeld van de arbeider, die werkelijk arm is en zich weinig of niets kan permitteren, zeker geen ziekten. Maar de arbeider van vandaag is heus niet zo machteloos meer in financieel opzicht. Hij rijdt, ook op zondag, in zijn eigen autootje, heeft zijn radio, t.v., wasmachine enz. Dit zij hem niet misgund, integendeel. Maar hij heeft toch wel een heel ander leven dan de arbeider van rond 1900. De politieke exegese van de idealen is echter in de meeste gevallen, althans uiterlijk, nog gebaseerd op de arbeiders van rond 1900. Het is logisch, dat hierdoor maatschappelijke toestanden gaan ontstaan, die conflictstof in zich bergen.

Degenen, die zich aan het ideaal gebonden zullen voelen, ontdekken nu, dat men, om het ideaal op deze, ook volgens eigen begrippen vaak wel wat overdreven wijze, te verwezenlijken, men eigen mogelijkheid tot vrij levenswerken en verdienen steeds meer moet gaan verkleinen, zodat de persoonlijke idealen steeds weer aan een algemeen ideaal worden opgeofferd, waarvan men toch wel aanvoelt, dat het eigenlijk niet noodzakelijk is. Ook dit voert tot innerlijke strijd. Neen zeggen durft men niet, want het ideaal wordt nu eenmaal zo en niet anders verkondigd en uitgelegd, maar neen zeggen tegen de eisen, die gesteld worden, is soms toch wel begeerlijk, en ja zeggen doet pijn.

Een aardig voorbeeld van de verwarring, waarin men dan komt te verkeren, hebt u in de laatste begrotingsdebatten in Nederland wel kunnen zien. Hier komt het voor, dat men tegen beter weten in geen 'neen' durft zeggen tegen volgens eigen gevoel toch wel wat overbodige aanschaffingen en voorzieningen door de staat, omdat dit nu eenmaal in overeenstemming blijkt te zijn met de algehele lijnen der partij, maar aan de andere kant ook geen volmondig ja durft te laten horen in het besef, dat de belangen van de leden van de partij in wezen door deze bestedingen worden aangetast. Indien men waarlijk in zich en maatschappelijk enige vrede wil kennen, zal men zich dus van vele, niet meer passende voorstellingen moeten bevrijden, zelfs indien dit betekent, dat de eisen, die men aan de wereld stelt, godsdienstig, moreel en politiek, daardoor een wijziging zullen moeten ondergaan.

Nog een voorbeeld? Mijn kinderen moeten het beter hebben dan hun ouders. Een oude stelregel, die in het verleden zeker zinvol was. Maar nu hebben de ouders zelf heel veel. Dat 'goed hebben' sloeg dan op de materiële omstandigheden. Maar de ouders van nu komen niet meer bekaaf van het werk thuis; zij willen hun tv.-avond, hun bridge, bioscoopje, hun avondjes uit. Begrijpelijk. Maar nu denken zij, dat zij het de kinderen beter geven dan zij het zelf gehad hebben, wanneer zij die kinderen maar een groot zakgeld geven enz. Zij beseffen daarbij niet, dat in deze tijd de kinderen geldelijk niet te kort komen en snoep en voeding genoeg hebben. Zij hebben behoefte aan de aandacht, het éénzijn met het gezin, dat in de oude tijd vanzelfsprekend was, maar nu meer en meer verdwijnt. De binding in het gezin valt in wezen steeds verder weg, doordat de meeste mensen eenvoudigweg een verkeerd beeld hebben van het "goede", dat zij hun kinderen moeten geven. Ik zou op deze wijze nog lang door kunnen gaan.

Geestelijk zien wij ongeveer de zelfde moeilijkheden rijzen. Binnenkort is het kerstmis. Zelfs de muur in Berlijn gaat voor de gelegenheid een paar dagen open. Overal branden de lichtjes, lachen de kerstmannen, staan de kerstbomen en misschien vinden wij zelfs nog zo hier en daar een kerstkribbe. Maar niet te veel dit laatste, want al vieren wij op kerstmis het feest van de vrede, wij weten naar al te goed, dat wij niet bereid zijn voor een werkelijke vrede op aarde veel van onze eigen voordelen en meningen te offeren. Toch heeft een ieder, zonder aarzelingen of last van geweten, in die dagen de mond vol van "het kindje Jezus". Dit doet de vraag rijzen, wat die Jezus dan op het ogenblik eigenlijk wel betekent voor de mensen. In de praktijk is het een vaag geloof en een sentiment, dat vereenzelvigd dreigt te worden met kerstkalkoenen, kerstvakantie enz. Waar blijft echter de Jezus, die de openbaring is van een wijze van leven? Zelfs na de preek wordt de werkelijkheid van zijn harde leer weggezongen met op zich mooie sentimentele liederen als "Stille nacht, Heilige nacht" en herdertjes, die tot uitputting toe bij nachte blijven liggen. Volgens mij heeft Jezus veel van zijn werkelijke betekenis voor de mensen verloren. Hij is een verre schim geworden, iets waarover men spreekt, tot wie men bidt, maar dat toch niet meer deel is van de alledaagse werkelijkheid.

En God? Godsnaam gebruikt men overal, van de latrinen tot het parlement, overal haalt men God er bij. Maar wie gelooft er eigenlijk nog in die God als een Levende Kracht, een waarde, waarmee hij elke dag voortdurend te maken heeft? Gods wil geldt natuurlijk wel, maar alleen, wanneer men meent er iets mee te bereiken. God wil misschien wel, dat men in de politiek iets zal doen - zo meent men tenminste - maar wanneer men van het zonder compromis volgen van die richtlijn schade denkt te hebben, sluit men liever snel een compromis, om - zo zegt men dan - de mogelijkheid later het goede te doen niet geheel te verliezen. Zoals anderen voelen, dat het de wil Gods is, dat zij dienstweigeren, maar omdat dit zoveel ongemak met zich meebrengt, zich er vaak toch maar liever niet aan waagt en besluit dan maar te proberen, om "hospik " te worden.

Uiterlijk lijken deze oplossingen misschien nog wel aanvaardbaar, maar voor iemand, die werkelijk gelooft vormen zij een conflict, dat innerlijke onrust baart, en anderen schermen met God, maar alleen, wanneer het in hun kraam te pas komt. De wereld van heden zou veel vrijer kunnen zijn, zou zich van veel strijd en ellende kunnen bevrijden, wanneer men eindelijk eens al die traditionele voorstellingen van goden terzijde zou zetten en ook op dit punt eindelijk eens eerlijk tegen zichzelf zou zijn. Want de God, die door vele mensen vereerd wordt, heet Toto en geeft een uitkering van maximaal een ton. Dat klinkt misschien niet leuk, maar voor zeer velen zijn deze dingen de hoop, die men koestert, de bereiking, waarnaar men streeft, de mogelijkheid tot bereiking, waarop men zich baseert. Dit is de soort god, waaraan velen, die geen raad meer weten, proberen zich vast te klampen.

Is er dan geen andere godheid meer voor de mensen? O ja. Men praat over God vaak zelfs te veel. Men spreekt van Hem als de Vader, het Licht, de eerste oorzaak, de kracht in onszelf enz. Zij, die zich zeer wijs achten, spreken daarbij vaak van trappen, die men in zichzelf moet beklimmen - helaas schijnen er nog geen geestelijke roltrappen uitgevonden - om zo tot het hoogste te stijgen en de werkelijkheid te bereiken. Maar ook hier vraag ik mij af: wat is voor de meesten daarvan waar? Voor enkelen kan hier van een waarlijk zoeken naar God langs deze weg werkelijk gesproken werden. Dat geef ik toe.

Maar de meesten, die zich op deze wijze met Licht en eeuwigheid bezig houden, zoeken uiteindelijk niet God, maar eigen meerwaardigheid, grootheid, een bevestiging van hun eeuwigheid. Het klinkt alweer hard, maar laat ons eerlijk zijn.

Verlossing lijkt mij daarom voor de meeste mensen in de eerste plaats een kwestie van eerlijk zijn en jezelf ontdoen van onnodige ballast. Daartoe is het allereerst noodzakelijk, voor jezelf te erkennen, wat je werkelijk bent en doet in het leven, waar het voor jou er in het leven vooral op aankomt. Zelfs wanneer men over kerstmis denkt en spreekt, omgaat men maar al te vaak de - zogezegde onbelangrijke - bijkomstigheden. Natuurlijk, het kerstfeest is de geboorte van een zeer bijzonder kind op aarde onder armelijke omstandigheden, maar wij moeten het vooral mooi houden. Vraag daarom nooit, of moeder Maria nu wel of niet een zware en pijnlijke bevalling heeft gehad. Want dat doet niet ter zake en bovendien is het niet netjes. Daarover praat men niet. Dan liever de zaak wat overdreven naar de andere kant voorstellen en spreken over een kindeke, dat, te wijs voor zijn leeftijd en met een ingebouwd geestelijk neonlicht, in zijn kribbe ligt te lichten.

De werkelijkheid wil men alleen, zolang zij mooi en sentimenteel blijft, zo mooi, dat je er met een snik in je stem over kunt praten. En vooral geen onaangename vragen stellen als bv.: Jezus was toch God, nietwaar. Hij wist dus, dat door zijn geboorte in Bethlehem die onnozele kinderen van dit dorp vermoord zouden worden en de ouders van die kinderen veel zouden moeten lijden. Dan mag je niet vragen, of Jezus daaraan niet mede schuldig was en misschien beter gedaan zou hebben, ergens anders op de wereld te komen of op een andere wijze. Want dit alles was de wil Gods en de schuld berust alleen bij de wrede koning Herodes. God wist dit alles, Jezus wist dit alles, "het was Gods wil, maar alleen Herodes heeft schuld". Denk je redelijk over dit alles na,, dan lijkt mij het toekennen van die schuld toch wel wat eenzijdig én willekeurig.

Ook op ander terrein is men, bewust of onbewust, blind. Het gaat op het ogenblik niet zo prettig op de wereld. Maar dat is onze schuld niet. Dat is de schuld van de negers, die over het paard getild zijn, wanneer het tenminste niet de schuld is van de rotmoffen, die alweer een grote bek op durven zetten of van de communisten. Dan hebben wij nog de Amerikanen. Die zijn ook voor veel verantwoordelijk: zij voeren overal maar oorlogjes en ondertussen proberen zij ons uit te buiten door hun beleggingen en te regeren. En als die geen van allen de schuldigen kunnen zijn, dan is daar nog Frankrijk, dat ons in de Europese Gemeenschap dwars zit met de landbouwpolitiek. Maar wij? Wij zijn vroom en braaf. Wij zijn eerlijke idealisten en realisten. Wij doen nooit iets, wat niet heel erg goed is.... Dit is natuurlijk erg overdreven. Maar beziet, als het er op aankomt, niet eenieder recht, eerlijkheid, vredelievendheid enz., alleen van eigen kant. Indien wij een werkelijke verlossing willen bereiken, zullen wij van die eenzijdigheid afstand moeten doen en wat eerlijker moeten worden.

Kerstmis is vrede op aarde, nietwaar? Daarvan spreken en zingen wij met die dagen allen. Maar een werkelijke vrede op aarde kan nooit bestaan, als je jezelf en de kluit belazert. Ik meen deze term hier te mogen gebruiken, daar zelfs uw meest bekende conferenciers en zangers deze woorden gebruiken en men zelfs in uw parlement termen bezigt als gekoelde excrementen. Nogmaals, wanneer wij een verlossing begeren, moeten wij er zelf ook iets aan doen. Wij kunnen het niet alleen van bovenaf blijven verwachten. Wij hebben, zelfs volgens de godsdiensten, niet het recht met zekerheid te stellen, dat wij ondanks onze zondigheid verlost zullen worden, of wij nu medewerken daaraan of niet. Maar menigeen, die veel over verlossing spreekt, maakt het zich toch wel heel erg gemakkelijk. Men koestert dan denkbeelden, die, vertaald, er op neer zouden komen, dat je je huis wel mag laten vervuilen, wanneer je de gemeentereiniging maar waarschuwt, dat zij bij je schoon moet komen maken. Wanneer men een verlossing in de meer gangbare zin van het woord op aarde wil zien, dan zal men toch eerst zichzelf zover moeten verlossen van alle overbodige en eenzijdige denkbeelden, zodat men zelf naar een werkelijke vrede op aarde en vrede met God kan gaan streven.

Dit betekent onder meer dat wij tegenover een ieder "van goeden wille" moeten zijn. Zelfs wanneer het gaat om communisten, rotmoffen - pardon, Duitse gasten - of anderen, die wij liever niet ontmoeten of deel gunnen aan ons leven. Eerlijk zijn tegenover jezelf en anderen en niet alleen zien naar jezelf, maar naar allen, is wel de eerste noodzaak.

Dan ga je voor het eerst eens iets beseffen van het werkelijke leven en kom je ook innerlijk nader tot de werkelijkheid. Let eens op, wanneer u in deze dagen door de straten gaat. Hoeveel mensen zien in wezen niets en blijken opgesloten te zijn in eigen denken, eenzaam, zonder het te weten te midden van anderen, én hoeveel mensen kijken alleen maar naar bepaalde dingen, maar zien niet eens, dat er andere mensen op straat lopen? Om nog maar niet te spreken over mensen, die wel alles schijnen te zien, maar alleen met zichzelf, eigen wensen rekening houden of zich als antwoord op dat andere leven dat rond hen is, alleen maar op extroverte wijze etaleren? Voor hen hebben de anderen geen betekenis, zij willen alleen zelf voor de anderen betekenis hebben. Dit is niet overdreven. U kunt dit elke dag weer zien, in elke straat, in elk theater, in elke kerk. Neem dit waar en vraag u eens af, of deze mensen in wezen niet allen in hun eigen wezen, een eigen onwerkelijke wereld gevangen zijn.

De oorzaak hiervoor is al te vaak, dat deze mensen in strijd zijn met wat zij menen te weten en te moeten doen. Hun geweten - 30 jaren bij de tijd ten achter - stelt hen eisen, waaraan zij niet werkelijk en blijvend tegemoet kunnen komen. Toch hebben zij de moed niet na te gaan, of die eisen misschien hun zin verloren hebben, of zij zinloos zijn of geworden zijn. Zij zweren bij de wil van God, burgerlijk fatsoen enz. als enige wet. En zo zij daartegen zondigen - en wie doet dit niet - gevoelen zij zich, zelfs wanneer er hen geen andere mogelijkheid bleef, ergens schuldig. Om aan die schuld te ontkomen, sluiten zij zich geheel of gedeeltelijk van de werkelijkheid af en willen ten hoogste nog enkele dingen zien, die voor hen aangenaam zijn. In het beste geval proberen zij voortdurend anderen te tonen, dat zij niet zijn, zoals zij weten dat zij zijn. Dergelijke mensen verlossen zou in de eerste plaats betekenen, dat men hen moet verlossen van hun eigen ik.

Een voorbeeld van de dwaasheden, die, met de beste bedoelingen, in stand worden gehouden, zien wij, wanneer wij seksuele taboes ter sprake gaan brengen. Daar zelfs de met kerstklokjes aangekondigde kerstprogramma's van de bioscopen titels bevatten als: "zondige naaktheid" of "hartstocht in de alkoof", meen ik te mogen zeggen, dat deze tijd gelijktijdig probeert seks tot een van de heiligste dingen op aarde te maken en door de mogelijke zondigheden ervan geobsedeerd wordt. Nu geef ik direct toe, dat seks op aarde belangrijk is. Maar zij is toch niet alles beheersend belangrijk. Er zijn vele dingen, die voor het leven van de mens belangrijker zijn en minder als vanzelf in zijn leven optreden.

Ik vraag mij dan ook af, waarom de mens juist aan dergelijke, op zich natuurlijke, waarden zoveel aandacht schenkt en de meer aan het mens-zijn eigene waarden zo vaak geheel buiten beschouwing laat of behandelt als iets, waarmee een ieder maar moet weten, wat hij doet. Mij dunkt, dat velen juist hun aandacht op de seksualiteit richten, omdat zij er in wezen bang voor zijn. Velen houden zich alleen maar bezig met blootgestelde dames en muscle-buildende heren, omdat het eigenlijk niet helemaal netjes is en zijzelf zo iets toch nooit zouden durven of kunnen doen. Het is zo iets als de achtbaan op de kermis: het lijkt lekker gewaagd en gedurfd en er kan je toch niets gebeuren; men zoekt het ongevaarlijke gevaar, iets wat ten hoogste een schuldbeuzel wekt, dat je weer gemakkelijk weg kunt praten. Maar is ook dit geen teken van gevangenschap? Dromen en niet doen is ergens een teken van onmacht, een beleven bij proxy is een bewijs van eigen onvermogen of gevoel van minderwaardigheid. Wanneer het zelf zover komt, dat mannen een auto kopen, omdat deze steeds geadverteerd wordt met een schone vrouw, en zij hun wagen zelfs als een meisje aan gaan spreken, is dit voor mij geen bewijs van geestelijke gezondheid, maar eerder van een verdringen en bewust genegeerde gebondenheid.

Veel van de moderne reclame berust op het denkbeeld, dat aan de ene kant seks openlijk besproken en zelfs getoond kan worden, dat men zelfs alle conflicten als bv. overbevolking rustig onder ogen mag zien in verband met het seksuele, maar dat men van alles, wat met seksuele waarden zelf onmiddellijk te maken heeft, die in eigen leven geheel moet verdringen of aan het toeval over moet laten.

Vele "raadgevers op dit terrein" gaan daarbij ongeveer als volgt te werk: zij zeggen tegen een uitgehongerde kerel, ik zal je hier een heel stel broden neerleggen. Nu moet zij maar eens goed kijken, welk er het beste uitziet. Maar denk er wel om, dat je nergens van proeft.

Ook op dergelijke gebieden moet de mens eerlijker worden en loskomen van stellingen en regels, die misschien in het verleden van waarde zijn geweest, maar nu alle werkelijke betekenis reeds lang verloren hebben en alleen nog als emotionele waarde leven in de mensen. Ik wil hier niet ten voordele van de geheel vrije seksualiteit spreken, van het sensatie zoeken daarin, zoals sommige jongeren doen in een verzet tegen de dwaasheden van de "ouderen", maar daarom mag ik nog wel eerlijk zijn, nietwaar?

Welaan, deze dingen zijn niet meer zo belangrijk en heilig, als zij eens waren toen de samenhang van de stam en de groei daarvan het kostbaarste was voor alle leden daarvan. Zelfs het gezinsleven, met alle sentimenten die daaromtrent nog steeds bestaan en alles, wat u over de heiligheid daarvan geleerd hebt, heeft veel van zijn betekenis in de praktijk al verloren. De gezinsbinding, die men nu nog als maatschappelijk noodzakelijk beschouwt, zal in deze zin over rond 100 jaren niet meer bestaan, ook al zullen er ook daar nog plechtig huwelijken worden gesloten, zal men ook dan nog de kinderen dopen enz. enz. De werkelijkheid zal echter zijn, dat de kinderen worden opgevoed met gelden van en vaak zelfs door de staat, terwijl de ouders grotendeels hun eigen weg gaan, zodat de werkelijke opvoeding van de kinderen in jeugdgroepen plaats zal vinden; iets van deze ontwikkeling kan men reeds nu zien, de inwerking van krachten buiten het gezin op de kinderen wordt ook nu steeds sterker.

Voor wie wil zien, kondigt de toekomst zich op velerlei gebied reeds nu aan. Laat ons dan spreken over wat is en wat gaat komen, niet over alles, wat eens geweest is, over de stellingen, die onze ouders zo mooi vonden en de opvattingen van onze voorvaderen. Wanneer men op deze wereld werkelijk naar een ook nu reeds kenbare verlossing wil streven, zo zou als eerste regel moeten gelden: hou op met achter je te kijken, kijk vooruit en pas je reeds nu aan, bij wat je ziet, dat morgen zal zijn. Een tweede regel moet hierop onmiddellijk volgen: hij, die de toekomst pas aanvaardt, wanneer zij er reeds is, zal met het leven steeds in conflict blijven leven. Hij, die in het heden reeds de toekomst vermoedt en zich daarop voorbereidt zal zowel nu als in de toekomst met zich - en waarschijnlijk ook met de wereld - in vrede leven en ook de toekomst in vrede ondergaan. Men vindt dit misschien wat abstract. Maar hoe vaak doet men ditzelfde juist niet op bepaalde terreinen in het leven. Iemand, die op de beurs koopt, zegt bv.: ik zie dat een bepaald fonds wordt aangeboden voor 150 - terwijl volgens de boeken de waarde van het bezit een koers van 5000 redelijk zal maken. Dit fonds loopt dus waarschijnlijk sterk op in de toekomst. Ik koop het dus. Dat vindt een ieder gewoon en logisch.

Maar als een mens nu komt te staan in een wereld, waarin een nieuwe denkwijze noodzakelijk is en men kan voorzien, welke wijze van denken de beste waarde bevat voor de toekomst, zegt men dan ook: Ik zie in dat wij met alle godsdienstigheid en vroomheid niet meer verder komen, dat alle politieke gelatenheid eveneens geen zin meer heeft in de wereld, maar menselijkheid wordt een steeds belangrijker waarde in de maatschappij, dus ik zal mij voortaan op de mensheid gaan richten. Logisch zou dat wel zijn, maar de doorsnee mens zegt: mijn partij heeft het in het verleden zo goed gedaan, ik kan haar nu toch niet in de steek laten? Of hij zegt: mijn geloof is goed genoeg geweest voor mijn ouders, dus mag ik geen andere wijze van denken of geloven aanvaarden; bovendien, dit alles is nu toch nog wel goed voor ons? Ik zou dergelijke mensen willen antwoorden: Misschien zijn de dingen, waarover u spreekt, nu nog wel van waarde. Maar zij hebben geen reserve. Zij lopen a.h.w. achter bij de ontwikkelingen van de wereld en de menselijke geest. Dit zijn waarden van het verleden, waardoor reeds nu voor u steeds meer conflicten ontstaan en de toekomst steeds groeiende onvrede met zich zal brengen. Grijp daarom naar de waarden, die de toekomst zullen beheersen.

Een daarvan is, dat de toekomst vooral mogelijkheden tot goed en juist leven zal bieden aan degenen, die geen eigen, enge overtuiging er op na houden die zij aan de wereld op willen leggen, maar voor hen, die met alle mensen uit kunnen komen en bereid zijn om ieder zijn eigen waarden en eigen wijze van leven te laten. Want het is een feit, dat de komende tijd zijn mogelijkheden bewaart voor degenen, die niet anderen hun inzichten en overtuigingen willen opdringen of willen verplichten hun belangen te dienen, maar zelf in een vrijwillige dienstbaarheid aan de mensheid bereid zijn met een ieder samen te werken, mits het doel maar voert tot groter geluk en meer vrede voor allen. Het is duidelijk, dat de toekomst daarheen gaat. Zonder dit kan men zich slechts een wereldondergang voorstellen.

Wanneer men dus een andere weg kiest, geeft het niet welke: zij voert tot ondergang en vernietigende strijd op aarde en in de geest.

Begrip voor anderen is wel het meest belangrijke. Wanneer men bv. kinderen heeft, waarvan men bemerkt, dat zij los willen breken uit de vele vooral seksuele taboes, die de ouderen beheersen, moet men in de eerste plaats begrip hebben voor de ander, het kind en zijn werkelijke behoefte. Je kunt natuurlijk heel modern doen en zeggen: nou kind, meid, jongen, ik vind het helemaal niet erg als je eens een tijdje op stap gaat, maar denk er wel om voorzorgen te nemen, opdat er niets van komt. Dat lijkt dan misschien modern, maar zal bij het kind weinig weerklank vinden en vooral weinig bij kunnen dragen tot het geluk en de innerlijke vrede van dat kind. Je kunt dus beter zeggen: je begint daar nu wel aan, maar bedenk wel, dat dit iets is, dat alleen werkelijke waarde krijgt, werkelijk iets betekent voor je, wanneer er sprake is van iets meer dan een enkel ogenblik van wederkerige aantrekking en hartstocht. Dan bereik je, en voor jezelf en voor het kind, waarschijnlijk veel meer.

Ook hier moet je niet uitgaan van wat de mensen zullen zeggen. Trek je daarvan niets aan. Ook niet, wat de kinderen zeggen, want die zijn in verzet tegen de wereld van de volwassenen. Dat weet je nu eenmaal. Maar iets, waar zij wel mee rekenen, iets, waar zij wel op passen, is hun eigen gevoelsleven. Daarom kun je in de meeste gevallen bemerken, dat, zo je hen grote vrijheid laat, maar wel op de gevolgen wijst, zoals deze in het heden nu eenmaal bestaan, je juist van deze protesterende jongeren burgers voor de toekomst maakt, die bij de nieuwe tijd passen. Als ouder zal men dan in de kinderen vrede en geluk kunnen vinden, terwijl daarbij ook de kinderen zelf tevreden en gelukkig zijn. Misschien klinkt dit alles gewoon, ja, banaal. Maar denkt werkelijk, dat een ziel op kan gaan tot God, een eeuwige vrede kennende voor alle tijden, zonder dat zij eerst in zich vrede gevonden heeft? Denkt misschien werkelijk, dat je, alleen door een binnen gaan in de afgrond van de dood die je toch niet kunt vermijden, het recht verwerft opgenomen te worden in een palmtakken zwaaiende gemeenschap, die de eeuwige vrede nog enthousiaster bejubelt dan de supporters van Fijenoord hun ploeg, wanneer zij een belangrijke wedstrijd wint. Dat is dan toch een illusie.

Zolang je je bindt aan waanvoorstellingen, ben je de gevangene van je wereld, van je opvoeding, de slaaf van allerhande drijfveren, waarvan je de onredelijkheid wel beseft, maar waaraan je je niet ontworstelen kunt, omdat je van de gehele wereld respect voor je onredelijke gevoelens en stellingen blijft vergen.

Nu zijn er mensen, die dit beseffen en menen, dat zij zichzelf wel eens even kunnen gaan verlossen. Zij beginnen dus zich anders te gedragen dan zij zijn. Maar daardoor ontstaan dan weer schuldgevoelens en voelt men zich weer opstandig, onrustig enz. enz. En dus zijn zij weer gebonden. Waaruit dus blijkt, dat je je niet vrij kunt maken door alles, wat er in je leeft, eenvoudig te negeren. Al is het geweten, dat wat je in het leven hebt meegekregen, misschien 50 jaren bij de wereld en het gebeuren ten achter, het is en blijft je geweten en daarmee moet je leven. Maar de waarden en eisen van dit geweten gelden alleen voor jou. Je moet vrede hebben met jezelf. Alles, wat voor jou niet past of telt, kun je voor jezelf eenvoudig overboord gooien. Maar dat wil nog niet zeggen, dat anderen er nu op precies dezelfde wijze tegenover moeten staan. Want er kunnen anderen zijn, wier geweten anders, misschien wel jonger is dan het jouwe, waardoor de waarden voor hen geheel anders liggen. Je kunt nu jezelf - en misschien zelfs ook anderen - verlossen door jezelf te zijn, maar gelijktijdig te erkennen, dat in je eigen leven, geloof en opvattingen, elementen schuilgaan, die anderen niet passen en toe te geven dat anderen op hun wijze even goed, gelukkig en waardevol kunnen zijn. Dan hebben wij weer een erkenning van de wereld en begrip van mens tot mens. Dan kun je tot harmonie komen met de wereld.

Wanneer je ziet, hoe zielig de mensen in deze dagen zijn, krijg je wel eens medelijden met hen. Neem bv. Berlijn. In het westen de Kurfürstendamm, mooi verlicht, etalages met luxe artikelen, mensen, die heen en weer gaan. Alles is er werkelijk feestelijk. In het oosten bv. de Stalin-allee - al zal die nu wel anders heten, waar een soort kermis is, lichtjes en attracties, vrolijkheid en lichtjes, waardoor ook de mensen daar wel gelukkig zouden kunnen zijn. Maar in het westen kijkt men naar het oosten en in het oosten ziet men naar het westen.

Zij beleven eigen vreugde en vrolijkheid niet geheel, want tussen die twee werelden staat een muur, waar je misschien wel met een pasje heen kunt gaan, maar waarbij de werkelijke muur staat, die tussen mensen en volkeren toch blijft bestaan. Die muur kun je niet doorbreken. Misschien komt dit laatste wel door het feit, dat men een waarheid van deze dagen in geen van beide delen van de stad kan aanvaarden: het feit dat het niet belangrijk is, door wie je geregeerd wordt, of wat voor systeem men toevallig aanhangt, maar alleen dat je als mens met de mensen kunt leven. Men wil niet beseffen, dat het eigenlijk helemaal niet belangrijk is, of nu de ene partij dan wel de andere wint. Hoe je staat en kiest in de strijd tussen partijen is, zelfs hier, in wezen alleen maar spel. Een gevaarlijk spel misschien, maar spel. Het enig belangrijke, - en dat verliest men nogal eens uit het oog - is dat men anderen niet ongelukkig maakt.

De gehele wereld moet verlost worden van het fatale denkbeeld, dat vooral zij, die ongelukkig zijn, door God gezegend worden, goede strijders of brave mensen moeten zijn. Het is natuurlijk wel aardig, wanneer men in de wereld zo een premie stelt op ongeluk en ellende, maar waar is het daarom nog niet. Het is eerder een kwestie van suggestie, zoiets als een moeder, die tegen het kind zegt: ben je op je achterhoofdje gevallen? Dan zal moeder er een zontje op geven. Dan voel je het niet meer. Voor een kind helpt die suggestie misschien nog wel, maar als je groter wordt denk je: aan me nooit niet. Ik heb koppijn. Want zo is het nu eenmaal in werkelijkheid. Je kunt niet met een illusie of een verklaring, dat je door je lijden zo belangrijk bent geworden, de feiten van dit lijden weg nemen. Er mag dan een hoop ellende op de wereld zijn en misschien vertellen anderen, dat dit alles vol van zin is, maar je wilt toch gelukkig zijn.

Indien je geluk wilt kennen op de wereld, zul je er naar moeten zoeken. Voorbeelden zijn er te over. Zo zijn er mensen, die chronisch ziek zijn. Onder hen zijn er, die alle dagen in een bed of in een wagentje door moeten brengen, die misschien niet eens meer een voor ieder verstaanbaar woord uit kunnen brengen, omdat zij verlamd zijn. Men zou denken, dat dergelijke mensen toch wel in de meest durende en diepe ellende zouden moeten leven. Maar kijk dan eens naar de ogen van dergelijke patiënten. Daar zijn er bij, die ondanks alles tintelende ogen hebben, die kunnen lachen en gelukkig zijn. Natuurlijk hebben zij, zoals een ieder, wel eens buien, maar toch kun je steeds weer ontdekken, dat dergelijke "ongelukkige mensen" vaak beschikken over een levenslust en vitaliteit, die zeker ver alle verwachtingen te boven gaat.

Kijk nu eens naar een van die mensen, die het altijd maar goed gaat, die gezond is, die hele kapitalen uit kan geven. Kijk dan eens naar hun ogen. Sommigen van deze soort zien er vaak maar ongelukkig uit. Ga je dan na, waarom zij zo somber zijn, dan blijkt, dat zij in de zorgen zitten, omdat zij maar niet kunnen besluiten, of zij het volgende jaar juli nu naar Mallorca of naar Griekenland zullen gaan want "op Mallorca komt tegenwoordig iedereen, maar ik spreek geen Grieks". De "ongelukkige" mens kijkt naar buiten en ziet alleen maar wat sneeuw. Hij heeft niets, kan niets. Maar de ogen stralen. In die "ongelukkige" is leven, is vreugde, meer dan in de ogen van menige mens "in goeden doen".

U zult met mij eens zijn, dat, ondanks alles, de chronisch zieke hier het dichtste bij de verlossing staat. Want die ziet zijn wereld en beleeft zijn wereld. Want verlossing is leven in en met je wereld, los komen uit het isolement van een steeds met jezelf bezig zijn, van zelfvoldaanheid en zelfbeklag. Verlossing is begrip krijgen voor de totaliteit van leven in en rond je, waarvan je deel bent. Verlossing betekent, dat je begrijpt, dat al die ellende, waarover je heus wel eens een keer moogt mopperen, toch voor jezelf en anderen goede, noodzakelijke, onmisbare elementen bergt. Je moet begrijpen, dat zelfs zorgen en lijden vaak waarden bevatten, waardoor je voor jezelf en anderen meer betekenis krijgt, waardoor je een zekere eigenwaarde gaat bezitten.

Verlossing vergt geen aanvaarding van alle ellende met de zelfkastijdende vreugde van een martelaar, maar wel een zien van licht en donker, zowel bij anderen als bij het eigen leven, in de juiste verhoudingen en, zo het maar even kan, ook een besef voor alles, wat juist door de huidige verhouding van licht en donker, morgen zal kunnen zijn. Dan alleen kun je je voorbereiden, zeggende: wanneer de ellende groter dreigt te worden, hoe moet ik doen om haar goed te kunnen dragen en, zo het beter wordt, hoe kan ik daarvan het beste profiteren.

Dan word je vrij om van je leven te maken wat je wilt, om geestelijk ook het meeste nut te trekken van het stof bestaan. Dat is verlossing, ook al staat het ver van de vaak valse romantiek van kerstverhalen en kerstgevoelens.

Denk nu niet, dat ik iets tegen Kerstmis heb. Ik houd er van mensen rond een kerstboom of kerststal te horen zingen, of hen stil te zien luisteren naar een stem, die het aloude verhaal vertelt. Het doet mij zelfs wel wat, wanneer ik weer hoor, hoe de herders in de nacht wakker schrokken van een groot licht aan de hemel enz. Het doet mij ook nu werkelijk nog wel wat. Maar ik weet, dat dit alles geen zin heeft, wanneer ik het beleef en zie als een deel van het verleden. Want die tijd is voorbij, is dood. Alles, wat ik nu zou willen bouwen op dit dode verleden, is reeds voorbij en gestorven, voor ik het zelfs maar voor mijzelf enigszins waar heb gemaakt. Wanneer ik werkelijk iets bouwen moet en wil, moet ik dit doen voor morgen met de middelen en wijsheid van vandaag. Bovenal moet ik dan niet bang zijn voor de mogelijke vergissingen, die ik in dit avontuur van leven maken kan en mij, bij deze te vermijden, alleen maar proberen te houden aan oude en gevestigde waarden, je moet niet bang zijn voor morgen. Verlossing in de meest werkelijke zin van het woord is vooral de verlossing van een gebondenheid aan wat was en de daaruit voor de mensen geboren angsten.

Maar wij leven de waarden van het verleden en zijn niet bang, hoor ik reeds iemand zeggen. Niet vol angst voor een atoombom? Niet bang voor prijsverhogingen en niet bang voor gladheid? Wanneer je rekening houdt met deze dingen als mogelijkheid, naar ook met de waarden, die nu leven en waar gemaakt kunnen worden, dan zijn wij ook niet bang voor de dood. Wij hebben misschien geen haast om te sterven, wij zijn ook niet bang om te leven en verlangen er zeker niet naar om dood te gaan. Wij aanvaardden het heden, nietwaar? Wel, dat is een vorm van verlost zijn. Verlost zijn betekent voor alles bevrijd zijn van angsten, niet vol angst zijn voor de dood of het leven na de dood, maar ook niet vrezen voor alles, wat het leven ons geeft.

Verlost zijn is: altijd bouwen en toch weten, dat niets van wat je doet van werkelijk blijvende betekenis zal zijn, volgens de menselijke waarden. Want denken, dat je iets doet voor "de historie", is altijd weer een treurige misvatting. Er zijn vele mensen geweest, die alles hebben gedaan, om een plaats in de geschiedenis te veroveren. En waar is hun roem nu? Misschien worden zij herdacht, maar zeker niet, zoals zij zich dit hadden voorgesteld. En over enkele honderden jaren zijn zij alleen nog maar een schim aan de horizon van de tijd, zijn hun daden een vaag gerucht zonder betekenis en belang. Ook al hebben zij daaraan zoveel levens en zoveel menselijk geluk geofferd als Napoleon, Nero of Hitler. Waar is nu degene, die beroemd is geworden, omdat hij een plaats in de geschiedenis begeerde? Wat van het menselijke bouwen en streven is werkelijk blijvend? Misschien een gedachte, die werd gedacht, zonder dat men zich daarbij wilde richten tot de historie en komende geslachten, zonder dat men eigen grootheid wilde bewijzen. Maar zelfs dan is de kans groot, dat het nageslacht woorden en gedachten toeschrijft aan anderen, dan aan de oorspronkelijke denker en spreker.

Is goedheid misschien een bouwsteen, die de tijden overleeft? Denk aan Albert Schweitzer. De naam van deze mens zal nog langere tijd voortbestaan als een soort symbool. Maar wat blijft er daarbij van de werkelijke Schweitzer over? Toch was hij een groot mens. En er zijn naast deze, die ik als voorbeeld, noemde, zovelen, wier werkelijke bestaan al vergeten is, wanneer de dood hen nog nauwelijks de poorten naar een grotere werkelijkheid heeft geopend. Misschien noemt men hen heiligen en geeft een aangepaste versie van hun leven een plaats in de hagiografie of worden zij, zoals enkele recente pausen, zalig verklaard - zalig mogen zij worden - maar wat blijft er van hun werkelijke bestaan en leven op aarde voor de anderen nu nog over? Wat zal er over zijn, wanneer er 1000 jaren voorbij zijn? Wat zal er dan nog over zijn van alles, wat u nu belangrijk acht, doet en denkt? Niets!

Je bouwt op aarde aan jezelf, niet in de wereld voor de eeuwigheid. Dit te begrijpen is een deel van de verlossing, waarover ik spreek. Dit erkennen betekent, dat je jezelf niet zo krankzinnig au serieux neemt, dat je blind wordt voor het leven zelf. Aan de ander kant ben je zelf eeuwig. Wat je van jezelf maakt in dit leven, dat is deel van de eeuwigheid, al het andere vergaat met je gebeente. Dit weten is deel van de werkelijke verlossing. Ik ben eeuwig, al het andere gaat voorbij.

Lijden gaat voorbij en vreugde gaat voorbij, jeugd gaat voorbij en ouderdom gaat voorbij. De wereld gaat voorbij en haar kennis gaat voorbij. Alleen ik en allen, die als ik een ziel hebben, zijn blijvend.

Als wij uit het gehele verhaal over dit begrip verlossing dan ook een conclusie willen trekken, is het wel de volgende:

De Jezus, die geboren werd, is dood. Dé Jezus, die eigenwijs was in de tempel, is heengegaan, zo goed als de Jezus, die leed aan het kruis, of na zijn dood op aarde weer verscheen. Deze dingen zijn voorbij. Daarvan is alleen een illusie, een legende overgebleven, vertekend en vaak van hun werkelijke betekenis ontdaan.

Maar toen Jezus van de aarde verdwenen was en daarmee veel van de werkelijkheid, die Hij op aarde was, bleef er één ding bestaan: de Ik-heid, die wij Jezus noemen. Die bleef en is eeuwig.

Indien wij verlossing wensen, gelukkig en vrij willen worden, zullen wij allereerst de vergankelijkheid van alle dingen moeten aanvaarden en beseffen. Dan moeten wij niet proberen te bouwen voor de eeuwen, maar alleen voor het morgen, dat wij kunnen zien. Dan moeten wij ons niet baseren, op wat gisteren reeds werd gedaan, maar op wat heden mogelijk is. Dan moeten wij ons niet baseren op een oude theorie, maar elke dag opnieuw weer improviseren. Maar dan zo, dat de wereld en de mensen voor ons een deel zijn van eigen leven, van onszelf, dat wij steeds rijker groeien in het Al, dat wij God a.h.w. gaan zien als de bron van alle dingen, maar ook in deze erkenning zelf leven en werken met alle dingen, erkennende, dat onze eeuwigheid er geen kan zijn en mag zijn van eenzaamheid en isolement. U kent misschien de volgende definitie van de hel: blijvend alleen zijn, zonder iemand om mee te spreken over je lijden of je verdiensten. En de omschrijving van de hemel? Deel zijn van zoveel vreugde en verdiensten van anderen, dat je alles, wat voor jezelf lijden of verzet zou kunnen betekenen, daarin eenvoudig kunt vergeten.

Waarom zou men dan op aarde alleen zichzelf zien en zo de hel reeds op aarde meer en meer waar maken voor jezelf? Waarom zou je de hemel, die je reeds op aarde kunt beleven, wanneer je je verheugt in de vreugden van anderen, verloochenen.

Laat ons eenvoudig het pad volgen, dat voor ons bestemd is, een pad, waarop wij niet boven anderen uit moeten komen, maar eenvoudig gelukkig moeten proberen te leven. Besef ook, dat de dingen, die je nastreeft, Licht en duister in zich bergen. Stel bv. dat morgen algehele vrede en ontwapening op de wereld heersen. Dan zal overmorgen een internationale crisis uitbreken van een zodanige omvang, dat niemand meer de moed zal hebben over een nieuw CAO te praten, maar een ieder al blij is, wanneer hij voorlopig aan de slag kan blijven. Nogmaals: streef zoals je wilt, maar probeer vooral om vandaag reeds in het zich aankondigende morgen te passen. Verlossing en bewustwording is hoofdzakelijk: proberen reeds nu de waarden van morgen bewust te beleven en reeds nu de eeuwigheid in eigen wezen te beseffen, desnoods voor anderen tot het besef komen, dat de tijd ook niet alles is. Dan zullen wij bereiken en presteren kunnen, voordat anderen zich ook maar bewust zijn dat er nieuwe mogelijkheden in het bestaan zijn, en zo voor onszelf bevrediging en resultaat bereiken, terwijl wij gelijktijdig in het leven van anderen iets betekenen. Dit is geluk, dit is verlossing. Zolang je blijft hangen aan gisteren, word je geregeerd, geleefd. Dan doet je leven denken aan een elektrisch treintje, waarbij je niet weet, wie er aan de contacten zit en waarom je die vooruit of achteruit laat lopen. Op het ogenblik echter, dat je je niet op het verleden, maar op morgen baseert, ben je de verlost, want dan leef je jezelf.

Om nu nog even diegenen gerust te stellen, die misschien menen, dat ik hier sacrilegie heb staan plegen - want die zijn er natuurlijk ook -: Jezus heeft de mensen van zijn dagen niet geleerd, hoe zij het best konden leven met de waarden, wetten en wijsheden van hun tijd. Hij heeft juist het oude in een hoek getrapt, zover het maar waardeloos was - en leerde hen te leven volgens de waarden en mogelijkheden van een toen nog niet door allen beseft "morgen". Dat is ook een van de dingen, die wij voor het christendom van de eerste tijd kunnen zeggen: het was zijn eigen tijd ver vooruit. Daarom is het volgens mij geen sacrilegie, wanneer ik zeg:

het christendom van deze tijd is, wanneer het zich op het verleden baseert en zo zelfs bij eigen tijd en wereld achterblijft, geen werkelijk christendom meer.

Jezus was progressief. Zouden wij dit ook niet mogen zijn? Zouden wij dan niet aan onze verlossing mogen werken, maar er op moeten wachten als op een soort rembours bestelling van een hemelse PTT, die wij in de toekomst misschien eens zullen ontvangen, omdat wij haar besteld hebben? Mogen wij dan verlossing niet zien als iets, waaraan wij zelf ook iets kunnen doen? Dus nogmaals, geen problemen maken van wat gisteren was of vandaag bestaat, maar de problemen van morgen, die wij aanvoelen, oplossen; en dit niet door anderen te willen regeren en beleren, maar door zelf juist te reageren en in jezelf nieuwe waarheden te vinden. Streef niet naar bereiken, door met de krachten van anderen te willen gaan handelen, maar probeer iets te bereiken, door je eigen kracht op te voeren, tot je tegen de spanningen van morgen bestand bent.

Vraag: U stelt, dat je leeft, volgens wat je in je jeugd jaren hebt geleerd. Maar je kunt toch later wel veranderen en een richting inslaan, die jou past?

Antwoord: U onderschat hier de betekenis van de jeugd jaren. Ik ken veel mensen uit rechtse gezinnen, die nu links georiënteerd blijken te zijn. Maar zij geven nog steeds het mooie rechtse handje, en in dit voorbeeld ligt datgene, wat belangrijk is: u hebt geleerd, op een bepaalde wijze te reageren. U hebt bv. geleerd het mooie handje te geven en met twee woorden te spreken. Die gewoonte blijft, of u nu zegt: "ja meneer" of "ja kameraad". Zo zult u ook in bv. een links georiënteerde groep, zelfs indien zij Gods bestaan ontkent, blijven reageren en werken volgens de godsdienstige en rechtse normen, die u in uw jeugd geleerd hebt. Niet de stelling, maar de methode en instelling, die u in uw jeugd als goed hebt leren beschouwen, vormen een conditionering, waaraan de doorsnee mens zelfs in geen 100 jaren van leven kan ontkomen. Een christelijke puritein kan misschien een communist worden, maar puriteins zal hij blijven. Hij voelt en weet misschien, dat zijn stellingen niet gans passend meer zijn, maar kan er eenvoudig niet omheen de oude waarden en illusies ook nu nog te blijven handhaven.

Jeugdreacties zijn het gevolg van een conditionering en vallen niet onder wil en besef. Denk aan de honden van Pavlov, die ook speeksel bleven produceren bij het geluid van een bel, toen zij al lang wisten, dat een bel lang niet altijd voedsel betekende. Zo weet u heel goed, dat bepaalde opvattingen van deugd, noodzaak, culturele waarde enz. in feite nu humbug zijn. U weet het heel goed. Maar op het ogenblik, dat men u zegt: wij moeten de cultuur onzer vaders of de deugd der ouden handhaven, begint uw speeksel te werken, uw portemonnee gaat open, zelfs wanneer u innerlijk heel goed weet, dat u genomen wordt. Zo ook met het geloof van uw kinderjaren. U moogt uw gehele leven de ongelovige uithangen, maar wanneer het er op aankomt voor u, bidt u in stilte nog steeds tot diezelfde God. Zoals u de mensen niet beoordeelt naar objectieve en nu geldende maatstaven, maar uw oordeel over hen en hun waarden steeds weer velt aan de hand van de maatstaven, waarover u in uw jeugd geleerd hebt. De grootste moeilijkheid bij het doorbreken van die gewoonten is misschien wel, dat men oude waarden en maatstaven vooral meestal eerder tegenover anderen dan t.a.v. zichzelf pleegt te gebruiken. Naar ik meen, beantwoordt dit uw opmerking.

Ik wil daarbij nog stellen, dat men zich aan deze conditionering nimmer geheel zal kunnen onttrekken. Dit is echter niet zo erg, wanneer men het bestaan daarvan voldoende beseft om te stellen, dat deze maatstaven voor het Ik en de vrede van het Ik wel van belang zijn, maar dat zij niet voor anderen mogen worden gesteld als noodzaak. Dan wordt ge verlost van iets, wat veel ongeluk in de wereld en onvrede in de mensen veroorzaakt. Maar helaas, de meeste mensen passen de strenge maatstaven van hun jeugd hoofdzakelijk toe op anderen.

Vraag: Als eenling tegen de massa kun je niet je eigen weg kiezen. Dit scheidt toch problemen?

Antwoord: Wanneer je die problemen als zodanig aanvaardt. Ik kan begrijpen, dat je, wanneer je neutraal blijft, niet in de pas loopt en niet meer wilt beantwoorden aan een verder propageren van verouderde waarden, men het je lastig zal maken. Toch kun je daaraan wel iets doen: er bestaat namelijk zoiets als een geestelijk en moreel judo. Dit berust ongeveer op het volgende:

Wanneer iemand naar je toekomt en zegt: "Je verdient, dat je doodgeslagen wordt", kijk je hem eens aan en zegt: "Ik kan je standpunt wel begrijpen. Als je dat gelukkiger maakt, sla dan maar."

Je hebt natuurlijk kans op een pak slaag, maar doodslaan zal het niet meer worden. Want je legt hiermede de verantwoording op de ander en geeft hem geen kans zich tot woede op te zwepen door het aanvaarden van zijn standpunt als begrijpelijk en misschien zelfs voor hem redelijk. Het voordeel is, dat, zo je er zelf al eens een ogenblik het slachtoffer van wordt, je toch iemand achterlaat, die ook over jou en je standpunt nadenkt. Ook tegen de gemeenschap kun je zeggen: ik begrijp je standpunt, maar ik blijf mijzelf. Doe wat je wilt, maar bedenk wel, dat je geen kans krijgt het in stilte te doen. Misschien zal men je opsluiten. Zeg dan: "Hoe jammer. Voor mij is dit onrecht en onrecht kan ik niet aanvaarden." Weiger voedsel en honger desnoods tot je er aan sterft, maar zorg zo mogelijk, dat velen daarvan weten.

Het klinkt misschien vreemd, dat een dergelijke handelwijze resultaten zou brengen, zonder enig geweld of zelfs maar een aantasten van de persoonlijke waarden van je tegenstanders. Maar de weerstand, die je zo biedt, is iets, wat voor je tegenstander zeer moeilijk te verwerken is. Alle verzet, schelden, obstructie kan hij verwerken. Maar hij kan niet verwerken, dat je hem ergens nog gelijk geeft en alleen zijn standpunt afwijst, terwijl je eenvoudig doorgaat, op jouw manier gelukkig te zijn. Massa's en vooral Staten zijn erg bang voor dergelijke mensen, omdat het bijna zeker is, dat zo iemand ergens steeds meer gehoor vindt.

Een argument krijgt bijzondere nadruk, wanneer men de mening van anderen erkent als voor henzelf mogelijk en aanvaardbaar, maar gelijktijdig offers wil brengen voor eigen principes. Koekoek zou met zijn argumenten tegen landbouwschap e.d. meer indruk gemaakt hebben, wanneer hij tijdens de kwestie Claus had gezegd: "Ik weet, dat leidende personen in de bedrijfsschappen zeer hoge salarissen krijgen voor weinig of geen werk. Ik meen, dat wij dit de belastingbetaler en de gedwongen leden van een bedrijfsschap niet aan mogen doen, zelfs niet als die voorname persoon Claus van Armsberg zou heten. In verzet hiertegen heb ik besloten van enige vergoeding als kamerlid verder geen gebruik te maken. Ik acht het trekken van onnodige hoge vergoedingen ten koste van de gemeenschap profiteren en kan ook een toekomstig prinsgemaal, die profiteur zou worden, niet respecteren, enz." Dan zou men om hem en zijn argumenten niet gelachen hebben, maar zouden zeer velen hem gelijk hebben gegeven en, wat meer is, hij zou zeker veel dichterbij zijn doel, het opheffen van de bedrijfsschappen, zijn gekomen dan met al zijn verdere betogen. Dit voorbeeld lijkt mij voldoende verhelderend.

Hiermede beëindig ik mijn bijdrage. Ik heb alleen nog enkele mededelingen voor u. De 10de is er Steravond. Deze zal als een geheel en zonder pauze worden afgehandeld. Enkele sprekers op deze avond behoren niet tot onze Orde, de instraling zal echter door een van de leiders van onze Orde geschieden. Op de vrijdag vóór Kerstmis hopen wij verder een uitzetting door te mogen geven over het werk van de Witte Broederschap in de komende tijd, waarbij tevens geestelijke ontwikkelingen van deze tijd ter sprake komen en, zover tijd rest, de gebeurtenissen, die wij in de toekomst kunnen verwachten.

Goedenavond.

HET INNERLIJKE LICHT

Goeden avond, vrienden.

In de korte tijd mij bemeten zou ik graag nog eens met u de kwestie van het innerlijke Licht aan willen snijden.

Het innerlijk Licht is een besef, waardoor het geheel van het leven aanvaardbaar en ook doorzichtig wordt.

Zodra wij het Licht bewust in onszelf dragen, zien wij, door het uiterlijk heen, de kern der dingen. Het innerlijk Licht is dus niet alleen maar een toestand, die binnen het Ik regeert, het is gelijktijdig iets, wat onze houding t.a.v. wereld en leven zal bepalen.

Elke mens wordt geboren met innerlijk Licht; naarmate hij in zijn wereld zelf de aandacht gaat richten op uiterlijkheden, zal de innerlijke, waarde, het Licht, op de achtergrond geraken en komt hij tot een verwerpen van vele dingen, van zeer veel wat met de innerlijke werkelijkheid tezamen hangt. Toch zal hij, vooral in uren van gevaar en ogenblikken van radeloosheid, wel een beroep blijven doen op het innerlijk Licht en de krachten die daarin schuilen. Maar dit is altijd weer een wanhopig beroep en wanneer men probeert de innerlijke krachten af te dwingen, is men te eenzijdig in denken en streven, zodat het zich haast niet aan het Ik kan openbaren.

De voorlichting en kracht, die dit Licht in ons betekent, is altijd algemeen. Zij kan daarom niet gericht worden op de oplossing van één enkel menselijk probleem en kan evenmin gebruikt worden voor een zuiver persoonlijke kwestie. In het Licht is en blijft het, het Al, dat wij ervaren. Dit is ook begrijpelijk. Datgene, wat wij het Licht noemen, is de uiting van de scheppende waarde, de scheppende werking in het Al. Uit het totaal van deze schepping bereikt ons de levenskracht, het deelgenootschap in de schepping. Want dit is het wezen van het Licht, dat in en door ons werkzaam is. Op het ogenblik, dat wij het deelgenootschap in de schepping, het deel zijn van God, buiten beschouwing stellen, kan het ons niets meer duidelijk maken.

Ergoer wordt het nog, wanneer wij de waarde van het Licht in onszelf ervaren hebben en gaan trachten de waarde van dit Licht voor onszelf te gaan gebruiken. Want nu gaan wij het Licht imiteren. Wij gaan namelijk aan de gehele wereld een inhoud toekennen, die zij niet in wezen bezit. Door een dergelijke zelfmisleiding verkrijgen wij wel enige macht over de wereld. Maar wij worden gelijktijdig door deze misvatting gelijktijdig zo beheerst, dat wij geen enkel blijvend en werkelijk resultaat voor onszelf of anderen daarmee kunnen bereiken.

In de esoterie heeft men aan het Licht vele betekenissen toegekend. De belangrijkste echter wordt daar vaak verwaarloosd: de praktische betekenis, waardoor het Ik leert schouwen. Het Ik leert door het Licht immers het werkelijke wezen van alle dingen, ook van zichzelf, zien. In het begin gebeurt dit voor een mens, die aan deze kracht van het Licht nog niet gewend is, in flarden, die hij misschien helderziendheid, illusies, waanvoorstellingen of dromen zal noemen. Deze delen van een grotere waarheid plegen tot zijn bewustzijn door te dringen op ogenblikken, dat zijn aandacht niet voldoende sterk wordt geboeid door andere dingen. De beelden zijn vaak wat willekeurig gekozen en doen degene, die ze beleeft, niet onmiddellijk denken aan een werkelijkheid. Zij doen hem eerder denken aan een illusie of zelfs aan een chimère. In wezen echter is het een vaag en nog niet te definiëren deel van het innerlijke Licht. Probeert men nu deze dromen uit te leggen, die beelden en visioenen uit te leggen op een zuiver persoonlijke manier, dan ontstaat hieruit weer zelfmisleiding, isolement en groeiend zelfbedrog. Laat je de dingen echter gewoon rustig op je toe komen, zonder ze te willen ontleden en verklaren, dan zullen zij langzaam aan gestalte en vorm krijgen. Dan ontwikkelt zich zelfs in de mens, die gebonden is aan eigen gemeenschap en voorstellingen, een beeld, dat verder gaat dan uiterlijkheden.

Als je in een mens de ziel van een mens gaat erkennen en niet alleen zijn uiterlijk meer ziet, dan heb je iets eeuwigs ontdekt. Zie je alleen uiterlijkheden, dan denk je iets te kennen, maar heb je in wezen niets ontdekt. Zie je in de wereld niet alleen de verschijnselen, maar ook de eeuwige wet, waarvan de verschijnselen slechts één uiting vormen, dan ken je eeuwige waarden; bepaalt men zich tot de uiterlijke verschijnselen alleen, dan blijft slechts, de illusie, de wat valse emotionaliteit. Wanneer ik de takken zie bloeien tot zij een bloesemwolk vormen rond de kersenboom, dan kan ik zeggen: nu komt de lente. Dat is misschien waar, maar dit zegt niet veel en gaat voorbij. Ik kan echter ook beseffen: ik zie hier in werking de wet van de voortdurende zelfvernieuwing. Dan zie ik in die boom het gehele leven en ook mijzelf: een wezen, dat oud is, maar dat aan zich en door zich steeds weer vernieuwing en jeugd voortbengt, terwijl het toch ook zich zelf is en zo oud en jong tegelijk blijft in alle vormen.

Je kunt a.h.w. in het komen van de lente alleen maar het jaargetijde zien en mogelijk een - vaak weer met valse sentimenten getooide - mogelijkheid tot een romantische ontmoeting; je kunt er ook je eigen eeuwigheid beter door leren kennen.

De esotericus zal moeten leren vooral de eeuwige relatie tussen mens en mens, mens en verschijnsel te erkennen. Dan zal zijn innerlijk Licht, dat hem misschien wel allereerst tot die ontdekking in staat heeft gesteld, steeds meer hem deel kan gaan maken van een onveranderlijke wereld, waarin de tijdelijke verschijnselen niet meer waarden hebben dan een droom, hoe echt zij de mens ook mogen aandoen. Een wereld, waarin de wetten, de innerlijke werkelijkheden, die voor zijn medemensen misschien nog een illusie zijn, de meest concrete en meest blijvende waarheden van het gehele bestaan worden.

Uit het geheel van het Licht in het Ik ontstaat de interrelatie van Ik en wereld. De droombeelden, die eerst een misleiding van het Ik schenen te zijn, worden meer en meer de manifestatie van een innerlijke waarheid en zelfs van uiterlijke zekerheid. Dromen, die eens alleen en illusie omtrent onbereikbare macht schenen te zijn, worden dan langzaam maar zeker een realisatie van eigen werkelijk wezen en persoonlijkheid en zelfs de angsten voor een duister, die eens alleen maar nachtmerries leken, worden werkelijk en geven een voortdurend evenwicht van de mens weer, balancerende tussen de al-Lichtende openbaring van de scheppende macht en de hem nog duister en onbegrijpelijk toeschijnende duisternis van de chaotische, de primaire wereld. Zo wordt men zich bewust van eigen mogelijkheden. Wanneer er één ding is gegeven aan mens en geest, dat kan gelden als taak en opdracht, als landkaart van de wegen van het leven en verklaring van het totale zijn, dan is het wel dit vreemde innerlijke Licht.

Daarom wilde ik op deze avond uw aandacht daarvoor nog eens vragen. Want mijn voorganger zal u gezegd hebben: met al die sentimentele waarden van Kerstmis kun je niets werkelijks meer doen. Daarom voeg ik er aan toe: het licht van kerstmis is niet het licht van een uiterlijke ster, maar het innerlijk Licht. En ik zeg u: al die verschijnselen en al die verhalen zijn zinloos, zolang je ze van buitenaf blijft bezien. Maar wanneer je ze innerlijk gaat beleven en ze voor jou de manifestatie worden van een eeuwige alomvattende wet, wanneer je a.h.w. God erkent achter de onbelangrijkheden en liefelijke verhalen, dan zijn deze dingen belangrijke boven alles. De mens, die Licht in zich draagt en dit Licht in de wereld projecteert, de mens, die het Licht in zich langzaam maar zeker ziet groeien van dromen en illusies tot de werkelijke waarden van het leven, die mens is gelukkig.

Voor hem is het eindeloos wentelen van een rad des levens alleen maar schijn, terwijl het blijvende leven de enige werkelijkheid vormt. Voor hem zijn de vele aangezichten, die God voor de mensen soms kan hebben, alleen een reeks van droombeelden. Maar de goddelijke kracht is voor hem een werkelijkheid, waarin hij voortdurend kan leven en waaruit hij naar eigen behoeven steeds put. Wanneer deze dagen een feest van Licht genoemd worden - en geloof mij, zelfs de kosmische golven van deze tijd maken het mogelijk nu te spreken over een tijd van Licht - dan is het de mens, die, in zich het Licht erkennende, de waarheid vinden moet van deze dagen, van de eeuwigheid en van het leven, dat voor hem het werkelijke bestaan vormt.

En dit is, voor heden dan alles, want veel tijd is mij, ik zei dit reeds, niet toegemeten. Ik ga nu dus besluiten.

("het schone woord" is niet opgenomen)

Als slot mag ik misschien de door u gegeven woorden nog even parafaseren. Ik zou dan willen zeggen: Kerstmis is eerst een werkelijk feest, indien wij, met degene die wij dan herdenken, herboren worden in ons zelf.

Moederliefde heeft eerst waarlijk de betekenis van liefde, wanneer de moeder niet slechts zichzelf kent en niet eigen denken oplegt aan het kind, maar het kind steeds alle mogelijke vrijheid geeft en toch in zich voortdurend de gebondenheid blijft kennen, met dat, wat zij eens de eerste vrijheid in het stoffelijke leven heeft gegeven.

Het overschrijden van de drempel is het overwinnen van de angst voor een werkelijkheid, die je niet ontberen kunt, zelfs wanneer zij de vernietiging schijnt in te houden van alles wat je nu belangrijk schijnt te maken.

En na deze parafrase op de door u gegeven begrippen blijft mij nog slechts een enkele opmerking over, die past in het kader van deze tijd:

Ontvangen en geven zijn eigenlijk twee kanten van hetzelfde. Zij zijn gelijke waarden, want in beiden moet men voor een ogenblik zichzelf vergeten en de ander erkennen, om er waarde aan te geven. Dit geldt ook voor het gehele bestaan.

Goedenavond.

d.d. 26 november 1965

Te uwer attentie:

De 'STERAVOND' vindt dit jaar plaats op 10 december.

Plaats: zaal 'Ken Uzelven', de Ruyterstraat 41, Den Haag. Zaal open 19.30 uur.

Om 20.15 uur worden de deuren gesloten en kan geen toegang meer worden verleend. U wordt verzocht dus tijdig aanwezig te zijn en in de zaal de nodige rust te bewaren.